

עומק הפשט

גליון נושא:

'תמונה שצולמה בשבת'

בס"ד, יום ג' פרשת חיי שרה כ"א חשון תשע"ט, גליון נושא, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

ראית ושמיעת 'מעשה שבת'...

מעשה שבת: בגליון הנוכחי נברר דין תמונה שצולמה בשבת, על ידי מעשה אדם האם מותר ליהנות מהתמונה במוצאי שבת - כמו - 'טיש', 'שלוש זכר', 'קידושא רבא', 'בר מצוה', 'שבת חתן', 'הפגנות', 'תשליך' בראש השנה באומן, ועוד.

אותו נדון קיים גם לגבי וידיאו שהוסרט בשבת, הקלטה, הודעת מייל, תחזית מזג אויר, חדשות, תוכנת מחשב שנוצרה בשבת, הצד השווה שבהם, שנוצרו בשבת באיסור, אבל אין בהם ממשות, והשימוש בהם אחר כך, היא לא שימוש ב'חפצא'.

הדין מתחלק לכמה אופנים, צולם על ידי נכרי לעצמו, צולם על ידי נכרי לצורך ישראל, צולם על ידי יהודי חילוני בשבת, צולם בערב שבת או במוצאי שבת, על ידי ישראל שלא קיבל שבת, וכפי שיתבאר.

נעשה מאיליו: בגליון הבא (גליון 189), נברר בעזרת ד' דין תמונה שצולמה באופן אוטומטי ללא מעשה אדם, כמו שמצוי כאשר יש גניבה ורוצים לבדוק את התמונות במצלמות אבטחה, האם מותר ליהנות מהתמונה.

1. כל הנאה אסורה

הנאה מראיה: מבואר בגמ' (כריתות דף ו.) קול מראה וריח אין בהן משום מעילה. וביאר רש"י שהכוונה לקולם של כלי השרת ומראהו היפה של ההיכל, ונחלקו הראשונים האם האיסור נשאר ורק אין מעילה, או שמותר לכתחילה. לפי זה צריך לברר לגבי להסתכל על התמונה, האם איסור הנאה של 'מעשה שבת' אוסר גם ראייה ושמיעה, או לא.

שעון אסור: כתב הפרי מגדים (או"ח סימן רנב משבצות זהב ס"ק ז) גוי שתיקן שעון בשבת עבור ישראל, אפשר שאסור ליהנות מהשעון שתוקן באיסור לדעת מה השעה, מדין 'מעשה שבת', למרות שכל ההנאה היא בשמיעה בלבד, ואין ממש בשמיעת הקול, והוכיח את דבריו מהמשנה (שבת דף קכב עמוד א) שנפסק בשו"ע שאם גוי הדליק נר בשבת עבור יהודי, אסור ליהודי ליהנות מאור הנר, הרי שחז"ל אסרו גם 'הנאה של ראייה' אפילו שלא משתמש בגוף האיסור.

לפי זה פסקו הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן קז), והג"ר צבי פסח פראנק זצ"ל (שו"ת הר צבי חלק א סימן קפד), והג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק כה הערה צה) לגבי שידורי חדשות ברדיו בשבת על ידי ישראל, שאסור ליהנות משמיעת השידור, אפילו שההנאה אינה מגוף החפצא. וסיים שם בשו"ת הר צבי (חלק א סימן קפד) שגם אם מצד גדרי הדין מותר, אין ראוי לשמוע שידורי רדיו בשבת, שבכך מראה שנהנה מביטול המצוות, והרי זה כבועט במצוות, ויש בכך זלזול בקדושת השבת.

2. ישראל שצילם בשבת רה"ל

תמונה אסורה: הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ארחות שבת פרק כה סעיף סו הערה קלד) שאם ישראל מומר צילם תמונה באיסור בשבת, כיון שעשה לצורך ישראל במזיד הרי נאסר לכולם

לעולם, וכמו שהבאנו כבר בגליונות הקודמים, וכאן אין מחלוקת של הריב"ש והמהרש"ל (שהובא בגליון 185) שלא ניחא ליה ממעשה זה, שהרי אם לא היו מצלמים בשבת לא היתה לו התמונה. ועוד יש לאסור, שהרי במומר יש לאסור במוצאי שבת עד בכדי שיעשו, כמבואר בפמ"ג שיש לחוש שמא יאמר לו, אך בצילום לא שייכת סברא זו, כיון שהמאורע קרה בשבת, ולולי מלאכת הישראל בשבת לא היתה אפשרות כלל להסתכל בתמונות לעולם, ולא שייך להמתין במוצאי שבת.

וכך כתב במשנ"ב ביצחק יקרא (סימן שכה סעיף ו) בשם הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, כסברת הפרי מגדים, שיש חשש שיצוה על המומר לעשות עבורו את המלאכה, כי אין את הסברא שלא ישמע לו. ובנדון שלנו כיון שאין כאן 'בכדי שיעשו', התמונה נאסרת לעולם.

אכן בתמונה שאפשר לצלם גם במוצאי שבת כמו צילום תינוק שנולד בבית החולים, מותר אחרי שעובר זמן 'בכדי שיעשו', ויש פוסקים שדנו להתיר אפילו בשבת עצמו כמבואר בשו"ת באר משה (חלק ג סימן פד), כאשר הישראל לא ציווה לגוי לעשותו בשבת.

גם הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (מאור השבת) סבר כך, שאם מטרת יצירת התמונה כדי ליהנות מהיופי שלה, אסור להסתכל על התמונה. ודעת הג"ר בנימין זילבר זצ"ל (שו"ת אז נדברו חלק ו סימן יח) שאף אם במעילה מותר, בשבת אסור ליהנות מ'מראה' של מעשה שבת, כי האיסור הוא משום קנס ולא משום הנאה.

וכן לגבי תחזית מזג האוויר שהוקלטה בשבת, הורה הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני חלק א עמוד מו) שאסור לשמוע במוצאי שבת.

צד ההיתר: מאידך דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (מאור השבת חלק א סימן יח הערה קכד), אפשר שהסתכלות בתמונה לא נחשב הנאה אסורה מ'מעשה שבת'. והוכיח כן מדברי החזו"א (יו"ד סימן רח סוף ס"ק ז) לענין איסור הנאה ממת, שהלימוד מהמת לצרכי רפואה אינו אלא ראייה בעלמא, ואין ראייה זו נמכרת בשכר, לא מיקרי הנאה.

שכפול תמונה: במאמרו הנפלא של הג"ר שמואל ברוך גנוט שליט"א (ויאמר שמואל סימן לא) מזכיר צד להתיר ראית תמונה משוכפלת, שהרי צילום תמונה, היא בעצם יצירת קודים דיגיטליים שאין בהם ממשות, שנראים על המסך כתמונה, וכאשר מעתיק את התמונה, הרי היא רק "כפיל דיגיטלי" של ה'מעשה שבת' המקורי. ואין כאן חלק ממשי מתוך האיסור בעצמו, שנוכל להצביע עליה שהיא נוצרה באיסור בשבת. מאידך הוא נוקט שיותר מסתבר, שגדר איסור 'מעשה שבת' הוא שאדם לא ירוויח ממלאכת האיסור בשבת, וגם באופן של שכפול התמונה הוא נהנה מהאיסור.

בדומה לנדון האם יש 'זכויות יוצרים' על תוכנות, שמצד אחד הרי הם 'יצירה וירטואלית', ואינו הדבר בעצמו, ומאידך סוף סוף המעתיק מרוויח באיסור ממלאכת חבירו.

בארחות שבת (פרק כג הערה עד) כתוב לגבי סברא זו, גם אם התמונה מתפרסמת בעיתון ונמצא שאינו נהנה מהתמונה עצמה שנעשתה בשבת רק מתולדותיה, מכל מקום בנכרי אסור גם תולדות המלאכה, כמבואר בשו"ת הרשב"א (נדפס מחדש - מכון ירושלים, סימן יח), וציין למה שהאריך בזה בסוף הספר ארחות שבת, בירורי הלכה סימן יג.

ישראל שלא קיבל שבת, שצילם את ישראל חבירו שקיבל שבת, בערב שבת או במוצאי שבת - מותר לכל הדעות, שאין כאן מעשה שבת האסור, אלא מעשה היתר.

3. גוי שצילם בשבת

צולם על ידי נכרי: הכיתוב הנפוץ על גבי התמונה - "צולם בשבת על ידי נכרי", מתיר רק באופן שהגוי צילם לצורך עצמו, או לצורך גויים, ובמוצאי שבת מערכת העיתון מבקשת לפרסם את התמונה. אבל אם הגוי מצלם בשבת עבור ישראל, אסור משום 'מעשה שבת'. למשל בשמחה משפחתית, הגוי שעובד במטבח מצלם רק בשביל ישראל, שאין לו תועלת בתמונה של החתן. ואמנם במעשה שבת של גוי, יש היתר במוצאי שבת לאחר בכדי שיעשו, אבל כאן לא שייך ההיתר הזה כפי שהתבאר.

תמונה זו צולמה בשבת על ידי נכרי בעיירת הנופש מארינבאד בקובץ 'זהאר עינינו' תשע"ח עמוד 37 מביא ביאור נפלא מאת הג"ר אשר ויס שליט"א, מה ההיתר של הקטן לטלטל.

א. טלטול בשבת ע"י קטן - ביאור התמונה

א. בתמונה שלפנינו נראה כ"ק האדמו"ר ה'אמרי אמת' מגור זצ"ל כשלפניו בנו הקטן רבי פינחס מנחם בעל ה'פני מנחם' זצ"ל כשהוא מחזיק בידו את הספודיק של אביו זצ"ל. וביאור תמונה זו שמעתי מהגאון רבי אשר ויס שליט"א. דהנה מנהג היה בפולין מאות בשנים לטלטל בשבת ע"י הילדים הקטנים, כגון לקחת סידורים או טלית לביהכ"נ, וכן להביא את החמין מבית האופה.

תנ ארחות פרק עשרים ושלשה שבת

נכרי שצילם מאורע בשבת עבור ישראל

לז. נכרי שצילם בשבת מאורע מסוים ועשה זאת כדי שיהנה ישראל מהמלאכה אחר השבת אסור להסתכל בתמונות לעולם, שהרי לולי מלאכת הנכרי לא היתה אפשרות לצלם את המאורע, ונמצא שלא שייך להמתין בזה שיעור כדי שיעשו". ואף באופן שהנכרי עשה את המלאכה לתועלת עצמו כדי למוכרה לישראל ולהרויח ממון מכל מקום הדבר אסור".

וכן הדין בנכרי שהקליט עבור ישראל דברים שנאמרו בשבת.

אמנם אם הנכרי עשה את מלאכתו עבור נכרים, כגון שהוא עובד עבור

עיתון של נכרים ועיקר פעולתו עבורם, מותר לישראל ליהנות מהתמונות".

ארחות שבת עמוד מס 474 ב גלבר, שלום יוסף - רובין, יצחק מרדכי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מנהג אמירת 'תשליך' אומן ראש השנה

אכן דעת המהרש"ם (חלק ג סימן רצז) שאין התמונה של מעשה שבת נאסרת לעולם, שלא מצינו שיהיה אסור לעולם במעשה של גוי, אלא רק בפרהסיא.

שכיר בחברה של גויים: כתב בארחות שבת (פרק כג סעיף לז) לענין צלם גוי, שאם עיקר העבודה נעשית לצורך גויים, מותר ליהודי לקנות ממנו את התמונה אחרי שבת. והוסיף (שם הערה עו) שאם יש הוכחה שהצלם עשה את הפעולה גם לצורך יהודי, אסור.

שכור ליהודי כל השבוע: נפסק בשו"ע (סימן שכה סעיף ו) גוי שעושה מלאכה לצורך יהודי, אסור ליהנות עד מוצאי שבת בכדי שיעשו. והוסיף המשנ"ב (ס"ק לח) שלמרות שהגוי הביא את החפץ לעיר כדי למכור ליהודי ולהרויח, אסור עד אחרי כדי שיעשו, ורק אם קצב לו שכר ולא סיכם איתו שיעשה את המלאכה בשבת מותר, כי הגוי עושה על דעת עצמו. ולדעת הרמ"א אם ידוע שהגוי גמר את המלאכה בשבת, לכתחילה אסור להשתמש עד אחרי כדי שיעשו במוצאי שבת, ורק אם צריך את המלאכה בשבת יש להקל.

אם הגוי מצלם תמונה בשבת לצורך ישראל, לכל הדעות אין היתר של 'שכר קצוב', כי סברת ההיתר בשכר קצוב, ביאר המשנ"ב (ס"ק כז) שהגוי החליט על דעת עצמו לעשות דווקא בשבת, כדי לזרז מלאכתו, אבל כאן הרי רצון היהודי שהגוי יצלם דוקא בשבת, ומפורש במשנ"ב (סימן

רמד ס"ק כד) שאם הישראל מקפיד שהגוי יעבוד גם בשבת, הרי זה כמו שצוהו לעבוד בשבת, ואין היתר של קבלנות, וכן הביא בשו"ע הרב (רנב סעיף ה) יש אומרים, במלאכה שאם תיעשה אחרי

שבת לא תהיה לו תועלת ממנה, אסור אפילו תמורת שכר קצוב. ומכיון שבתמונה אין היתר של 'כדי שיעשו' נאסר להנות מהתמונה לעולם, וכן הביא בארחות שבת (פרק כג סעיף לז) בשם הגר"ש אלישיב.

בבית אסור: כאשר הצלם מצלם בבית היהודי, מבואר בשו"ע (סימן רמד סעיף א) אסור לתת לו לצלם, אפילו כאשר הוא מקבל שכר קצוב, משום שהרואים אותו מצלם לא יודעים ששכרו קצוב, ויחשבו שמצלם בשליחות היהודי באיסור.

מייל שהתקבל בשבת: אם השולח הוא גוי, יש להמתין במוצאי שבת עד שיעבור מספיק זמן בכדי שיעשה, שיוכל לשלחו לאחר שבת, ואם נשלח על ידי יהודי, הרי דינו כעושה מלאכה במזיד לצורך ישראל, ויש לאוסרו לעולם. אבל הדבר תלוי במחלוקת הריב"ש והמהרש"ל, האם גוזרים באופן כזה לאסור על המקבל, כיון שלא ניחא לו לקבלו בשבת. וכן תלוי הדבר במחלוקת הפוסקים (כמובא בגליון 185) האם חלוני נחשב כמזיד ואסור לעולם, או נחשב כשוגג מדין תינוק שנשבה, ולא נאסר לעולם.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **הנאת ראייה:** דעת רוב הפוסקים, שאסור ליהנות מראית תמונה שצולמה באיסור בשבת, ויש שצידדו להתיר, שכן ראייה אינה בכלל הנאה האסורה. ועוד שאין זה החפצא האסורה.
- ב. **צלם יהודי:** יהודי מומר שצילם בשבת עבור ישראל, התמונה אסורה לעולם, כיון שנעשה במזיד, ואף פעם לא יעבור הזמן של 'בכדי שיעשו'.
- ג. **צלם גוי:** גוי שמצלם עבור ישראל בשבת תמורת שכר קצוב, התמונה אסורה בהנאה לעולם, כי אף פעם לא יעבור הזמן של 'בכדי שיעשו', ואם מצלם בבית היהודי צריך למחות בו. ויש מקילים, משום שלא מצינו מעשה שבת של גוי נאסר לעולם, אלא רק בפרהסיא.
- ד. **לצורך גוי:** גוי שמצלם לצורך חברה של גויים, מותר ליהודי לקנות ממנו את התמונה, אבל בתנאי שלא ניכר שהגוי צילם את התמונות גם בשביל היהודי.
- ה. **מייל:** אם נכרי שלח לו ימתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, ואם ישראל שלח, נחלקו הפוסקים האם מותר מיד, או נאסר לעולם. ❖

עומק הפשט

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

לזיכרון עולם

הודעה:
אפשר לקבל את
הגיליון כל שבוע
במייל
5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא: צילום אוטומטי בשבת

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!
ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

הגיליון הונצח לעילוי
נשמת מורנו ורבינו
הגאון הגדול רבי נתן
יהודה לייב בן רבי
אלימלך מינצברג זצוק"ל
נלב"ע ט"ז חשוון תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.